

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 15.12.2004

Číslo: Ročník 14 (2004), Číslo 4

Sekce: Naše "JÁ"

Název článku: Vánoční rozjímání

Autor: Věra Strnadová - dle úryvků z knihy Václava Frolce „Vánoce v české kultuře“

Zdroj: <http://unas.svkhk.cz/clanek.asp?id=492>

Vánoční rozjímání

Věra Strnadová - dle úryvků z knihy Václava Frolce „Vánoce v české kultuře“

*Však v mechu jesle barevné tu stály
a stromek drobný blíž mi kynul sněží.
A tušils na chvíli, že ráj tu malý,
tu bouřit bude veselý smích dětí!*

Antonín Sova: z básně Ježíšek

Zvláštní atmosféra Vánoc, kterou pociťuje v tuto zimní dobu snad každý člověk, je vyvolána více okolnostmi. Pro někoho je to příležitost k uvažování a vzpomínce, třeba na dětství či na blízké, kteří už nežijí. Jiného uvádějí vánoční svátky v mystický prožitek posvátného zrození dítěte. Všichni společně pociťujeme a přejeme si, aby Vánoce byly šťastnými dny, dobou „míru a pokoje všem lidem dobré vůle“.

Jan Neruda ve fejetonu v Národních listech z 21. prosince 1890 vzpomíná, jak vyklečel hodiny u jesliček a mlčky se na ně díval:

„Mech voněl. Z vody zrovna jako by vanul letní chládek. Pastuchové vyprávěli. Ovečky se nechaly hladit. A ze svaté rodiny šla na mne taková nějaká posvátná hrůza...“

Zaujetí českého spisovatele odráží vztah posvátného a světského v životě člověka. Tento vztah vystupuje o Vánocích zvláště zřetelně. Ve vánočních koledách často zaznívá

„Sláva Bohu na nebesích, na zemi pokoj lidu dobré vůle“.

Výrazná linie rozlišení mezi posvátným a světským existuje v každé době i v každém společenství. Obsah a pojetí těchto pojmů jsou podmíněny historicky (časově), sociálně i ideologicky. Svaté mohou být obecně lidské a morální hodnoty. Za svaté nebo posvátné se považuje všechno, co souvisí s náboženským kultem. A také to, co je povznášející. Takovýto prožitek skýtá vánoční čas. Člověk jako by se v tu dobu, třeba jen na chvíli, změnil, stal se jiným. Dvojitost lidské přirozenosti se umocňuje. A právě v posvátném čase se člověk sjednocuje s kosmem a věčností.

*Zem jak by liliemi zkvetla,
kam sníh pad, tam se zachytil.
Bůh úsměv v tvářích, v oknech světla
a v nebi hvězdy rozsvítil.*

*A staré písně v duši znějí
a s nimi jdou sny jesliček*

*kol hlavy mé, jak ve závěži
hlas tratících se rolniček.*

Jaroslav Vrchlický: z básně Vánoce

Neodmyslitelnou částí svatých nocí jsou od nejstarších dob koledy. Je to tradiční obřad obchůzkového charakteru, jehož původním smyslem a podstatou bylo přinést štěstí a blaho v hospodářském a rodinném životě. Koledou se nazývaly nejen obřadní obchůzky, ale i dary, které se při ní nadělovaly. A také písně, popěvky a říkadla s nimi spojené. Srovnávací etnografické studium ukazuje na souvislost koled s oslavou zimního slunovratu u starých Římanů.

Ve vánočním čase se chodilo po koledě o Štědrém večeru, ve svátek sv. Štěpána, na Nový rok a na Tři krále. Nejdůležitější složkou obřadu koledování jsou koledy – obřadní písně, popěvky a říkadla. V jejich obsahu je zakódována celá lidská podstata, smysl a význam obřadu. A také jejich estetická působivost. V koledách zachytil lid básnickou formou náladu zimního času, své starosti i radosti. Ve vánočních koledách se projevuje v široké škále veselé lidové muzikantství, život pastýřů na salaši. Vlastní podstata spočívá v přání zdaru v hospodářském životě. Tu se mnohdy skrývá původní magický význam obřadu, úzké sepětí s dávnými zemědělskými rituály. Blahopřání je spojeno s vírou v magickou sílu slova v rozmezních chvílích roku.

V náboženských koledách vystupuje Bůh, Matka Boží, Ježíšek, andělé, svatí. Všichni jednají jako lidé. Cudný duchovní svět se úzce a nerozlučně splétá s životem pozemským. Obsah náboženských koled vychází z části evangelií, eventuálně apokryfů. Koledy opěvují cestu do Betléma, nocování v chlévě, narození Ježíška, anděly zpívající Gloria, pastýře klanějící se dítěti. Náboženským koledám udával lid světský tón, charakter výjevů ze svého každodenního života. Nejvlastnější podstatou vánočních náboženských koled je zrození člověka, radost a oslava jeho příchodu na tento svět, starost o jeho život. Koledy povýšily na pohled prostý biologický fakt na něco až posvátného.

*Hoši, honem vzhůru,
půjdem na koledu,
spěšně vstávejte.*

*Narození Páně
oslavovat budem,
jen se chystejte!*

*Instrumenty také
vemte jaké kdo máte,
dobře naštemujte,
piano i forte,
tuš zachovejte.*

staročeská koleda ze Sklenařic

Přes všechny zásahy, které vnesla moderní doba do Vánoc, zůstávají tyto dny stále svátky pokoje a míru v nejširším slova smyslu. Lidé mají v tuto dobu k sobě blíže, touží být spolu a prožívat chvíle rodinné pohody a porozumění.

Člověk je v každé době – vědomě či nevědomě – zakotven v tradici. Vánoce patří k oné části tradice, která napomáhá i v moderní době obnovovat estetickou jednotu lidského života, dát mu poezii. Jsou mnohověkým darem lidské lásky.

*Toč se a vrč, můj kolovrátku,
Však je adventu zase nakrátku
A nedaleko Štědrý den!*

*Ach, ty Štědrý večere
noci divoplodné,
když si na tě vzpomenu,
k srdci mne to bodne!*

*Toč se a vrč, můj kolovrátku,
všecko ve světě jen na obrátku
a život lidský jako sen.*

Karel Jaromír Erben: z balady Štědrý den

Vánoce se velmi často slaví především s ohledem na děti. Jde samozřejmě opět o jednu z mnoha variant projevené touhy po pospolitosti, po domově, po rodinné soudržnosti. Přitom však zřetel k dětem dává oslavě Vánoc zvláštní charakter.

I když jsem proti pověrám, podle kterých nosí děti čáp, jsem rozhodně pro Ježíška – třebaže tím riskuji, že v očích dvou z mých tří dětí budu vypadat jako omezenec... A sdílím názor oné hlavy rodiny, mého přítele, který když se dověděl, že učitelka jeho dcerky dětem „odhalila mýtus o Ježíškovi“, jí napsal:

Drahá paní, na základě sdělení dcery Martiny jste dětem vysvětlovala, že Ježíšek není. Myslím si, že jste mylně informována. Je, a to už dokonce několik tisíciletí. Nebudu Vás obtěžovat objasňováním jeho původu. Ale trvám na tom, aby má dcera věřila na Ježíška, protože patřím mezi ty naivy, kteří si myslí, že kdyby Ježíšek neexistoval, museli bychom si ho vymyslet. S veškerou úctou . . . Pierre Daninos: z knihy Život se Soňou

Při letmé interpretaci tohoto úryvku stojí za povšimnutí časový údaj „několik tisíciletí“. Dává uvedenému konfliktu další rozměr. Autor jím naznačuje, že Ježíškem se rozumí a pojmenovává mnohem víc, než zač pisatel dopisu bojuje.